

РОЛЬ ПРОГРАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ З ДОВКІЛЛЯ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ВІДШКОДУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ

ЖУКОРСЬКА Ярина Михайлівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права, декан факультету права та міжнародних відносин Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ORCID ID: 0000-0002- 7797-5207

УДК 341.6

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.4.61>

Статтю присвячено комплексному аналізу ролі Програми Організації Об'єднаних Націй з довкілля (UNEP) у системі міжнародних інституційних механізмів оцінювання, документування та відшкодування екологічної шкоди, завданої збройною агресією. Обґрунтовано, що в умовах сучасних збройних конфліктів екологічна шкода набуває кумулятивного, довготривалого та нерідко транскордонного характеру, що істотно ускладнює її фіксацію, оцінювання та правову кваліфікацію. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність формування спеціалізованих міжнародно-правових і інституційних механізмів, здатних забезпечити об'єктивне встановлення масштабів шкоди та створити належну доказову базу для подальшого відшкодування.

У статті досліджено правову природу та інституційний мандат UNEP у сфері постконфліктної екологічної оцінки, зокрема в контексті її діяльності як ключового експертного органу системи ООН. Особливу увагу приділено аналізу постконфліктних екологічних оцінок (Post-Conflict Environmental Assessment) як інструменту формування міжнародно легітимної та процесуально релевантної доказової бази для процедур міжнародно-правової відповідальності держав і обґрунтування вимог про репарації за шкоду довкіллю. Розкрито значення методологічних стандартів UNEP для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між війсьними діями та негативними екологічними наслід-

ками, а також для деполітизації процесів оцінювання шкоди.

Проаналізовано нормативне підґрунтя діяльності UNEP, зокрема положення Проекту принципів Комісії міжнародного права ООН щодо захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами та відповідні резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Зроблено висновок про наявність інституційної прогалини між етапом документування екологічної шкоди та стадією її фактичного відшкодування, що обумовлює необхідність подальшого розвитку спеціалізованих міжнародних механізмів репарацій за шкоду довкіллю, завдану збройною агресією, з урахуванням практичного досвіду та експертного потенціалу UNEP.

Ключові слова: збройна агресія; екологічна шкода; Програма ООН з довкілля (UNEP); постконфліктна екологічна оцінка; міжнародно-правова відповідальність; репарації; відшкодування екологічної шкоди, завданої збройною агресією.

Постановка проблеми

Сучасні збройні конфлікти характеризуються зростаючою комплексністю своїх наслідків, серед яких екологічна складова набуває дедалі більшого значення поряд із гуманітарними, соціальними та економічними втратами. Воєнні дії супроводжуються суттєвим і багатовимірним негативним впливом на навколишнє природне середовище, що проявляється у техногенних ка-

гастрофах, масштабному забрудненні атмосферного повітря, ґрунтів і водних ресурсів, руйнуванні промислової та гідротехнічної інфраструктури, деградації екосистем, а також у довготривалому обмеженні використання територій унаслідок їх замінування. Особливістю такої шкоди є її кумулятивний, тривалий і нерідко транскордонний характер, що істотно ускладнює як встановлення її реальних масштабів, так і визначення причинно-наслідкового зв'язку між конкретними воєнними діями та зафіксованими екологічними порушеннями.

За цих умов екологічна шкода, заподіяна збройними конфліктами, поступово сформувалася як самостійний об'єкт міжнародно-правового регулювання та відповідальності, що потребує спеціалізованих інституційних і процедурних механізмів оцінювання, документування та подальшого відшкодування. Традиційні інструменти міжнародного права виявляються недостатніми для належного реагування на екологічні наслідки війни, з огляду на їхню наукову складність, латентність та відкладений у часі ефект. Це, у свою чергу, зумовлює потребу у формуванні комплексної системи міжнародних механізмів, здатних забезпечити об'єктивну фіксацію завданої шкоди та створити належну доказову основу для притягнення держав до міжнародно-правової відповідальності.

Окремого значення у контексті подолання наслідків збройної агресії набуває питання відшкодування екологічної шкоди як передумови відновлення господарської та інвестиційної активності на постраждалих територіях. Забруднення земель, водних ресурсів і промислових зон, руйнування екологічно небезпечних об'єктів, наявність невибухлих боєприпасів і довготривалі ризики для здоров'я населення істотно обмежують можливість відновлення виробництва, аграрної діяльності, логістики та залучення інвестицій. За таких умов компенсація завданої довкіллю шкоди виступає не лише елементом міжнародно-правової відповідальності держав-агресорів, а й ключовим чинником створення безпечного та передбачуваного середовища для відновлення підприємницької діяльності. Ефективні механізми оцінювання, документування та від-

шкодування екологічних збитків сприяють зниженню правових і екологічних ризиків для суб'єктів господарювання, формують довіру інвесторів і забезпечують довгострокову стійкість економічного відновлення регіонів, що зазнали наслідків збройної агресії.

У відповідь на зазначені виклики в межах міжнародного правопорядку поступово склалася багаторівнева система інституцій і процедур, покликаних реагувати на екологічні наслідки збройних конфліктів. Центральне місце в цій системі на глобальному рівні посідають органи Організації Об'єднаних Націй, насамперед Програма ООН з довкілля, яка здійснює постконфліктні екологічні оцінки та забезпечує науково обґрунтоване встановлення рівня забруднення й деградації природних екосистем. Поряд із оцінювальними механізмами в системі ООН функціонують інструменти моніторингу, документування та міжнародної верифікації фактів екологічної шкоди, результати яких набувають особливого значення як доказова база у подальших міждержавних вимогах про відшкодування збитків у судових і квазісудових процедурах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика міжнародно-правового захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами та відшкодування завданої екологічної шкоди активно розвивається як у доктрині міжнародного права, так і в практиці міжнародних організацій. У сучасних дослідженнях простежуються кілька ключових напрямів: по-перше, аналіз норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного екологічного права щодо обмеження методів і засобів ведення війни, які можуть спричинити надмірні екологічні наслідки; по-друге, обґрунтування довкілля як самостійного об'єкта правової охорони та тенденцій його «цивіліанізації» в умовах конфлікту; по-третє, вивчення механізмів міжнародно-правової відповідальності й репарацій за шкоду природному середовищу, включно з питаннями доведення причинно-наслідкового зв'язку, оцінювання масштабів збитків і стандартів доказування.

Окремий блок сучасної літератури присвячено інституційним та процедурним аспектам постконфліктного реагування, зокрема ролі органів системи ООН у документуванні та верифікації екологічної шкоди. Значна увага приділяється діяльності Програми ООН з довкілля, її постконфліктним оцінкам та методологічним інструментам, які застосовуються для встановлення фактичних екологічних наслідків збройних конфліктів і формування науково обґрунтованих висновків. Паралельно розвиваються дослідження щодо кодифікаційної роботи Комісії міжнародного права ООН, зокрема Проєкту принципів щодо захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами, що розглядається як важливий орієнтир для подальшого узгодження гуманітарних та екологічних стандартів у міжнародному праві.

Водночас, попри зростання кількості публікацій і практичних напрацювань, у науковому дискурсі зберігається дискусійність щодо ефективності чинної міжнародної інституційної архітектури у частині переходу від фіксації екологічної шкоди до її фактичного відшкодування. Це зумовлює необхідність подальшого дослідження доказового потенціалу постконфліктних екологічних оцінок UNEP, їх процесуального значення для формування міждержавних вимог про компенсацію, а також меж інституційних повноважень у контексті розвитку спеціалізованих механізмів репарацій за шкоду довкіллю, завдану збройною агресією.

Отже, метою цієї статті є аналіз ролі Програми Організації Об'єднаних Націй з довкілля у системі міжнародних інституційних механізмів оцінювання та документування екологічної шкоди, завданої збройною агресією, а також визначення правового значення постконфліктних екологічних оцінок для формування доказової бази у процесах міжнародно-правової відповідальності та відшкодування завданих довкіллю збитків.

Методологічну основу статті становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Зокрема, формально-юридичний метод застосовано для аналізу норм міжнародного права, що

регулюють захист довкілля в умовах збройних конфліктів, а також для дослідження правового статусу й мандата Програми Організації Об'єднаних Націй з довкілля. Системно-структурний метод використано з метою виявлення місця діяльності UNEP у загальній системі міжнародних інституційних механізмів оцінювання та документування екологічної шкоди. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано підходи, закріплені у міжнародних нормативних актах та доктринальних джерелах, щодо захисту довкілля під час збройних конфліктів і постконфліктного відновлення. Крім того, у дослідженні застосовано формально-логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) для обґрунтування висновків щодо доказового значення постконфліктних екологічних оцінок у процедурах міжнародно-правової відповідальності та відшкодування шкоди. Метод правового моделювання використано для визначення перспектив розвитку міжнародних механізмів репарацій за шкоду довкіллю, завдану збройною агресією, з урахуванням інституційного потенціалу UNEP.

Виклад основного матеріалу

Програма Організації Об'єднаних Націй з довкілля (UNEP) відіграє визначальну роль у процесах постконфліктного екологічного оцінювання. У межах системи міжнародного екологічного врегулювання ця інституція виконує функції спеціалізованого координаційно-аналітичного органу, спрямованого на формування науково обґрунтованих висновків щодо стану навколишнього природного середовища після завершення активної фази бойових дій.

Практична реалізація зазначених завдань здійснюється, зокрема, шляхом організації та проведення комплексних оціночних місій, результатом яких є створення достовірної доказової бази, необхідної для міжнародного визнання факту завдання екологічної шкоди. Мандат UNEP, закріплений у Рішенні Генеральної Асамблеї ООН № 2997 (XXVII) від 15 грудня 1972 року, охоплює координацію екологічного напрямку діяльності Організації Об'єднаних Націй, а також систематичний збір, аналіз і

поширення інформації про стан довкілля на глобальному рівні [8].

З огляду на це негативні наслідки збройної агресії для природного середовища з моменту заснування UNEP перебувають у фокусі її експертної та аналітичної діяльності. Така інституційна практика дозволяє розглядати Програму як одного з ключових суб'єктів міжнародного механізму фіксації та первинної оцінки екологічної шкоди, завданої внаслідок збройних конфліктів.

Важливе місце у структурі повноважень Програми ООН з довкілля посідає здійснення постконфліктних екологічних оцінок, які використовуються як інституційний механізм фіксації характеру та масштабів негативного впливу збройних конфліктів на навколишнє природне середовище після завершення активної фази воєнних дій. Такі оцінки дозволяють не лише встановити факт завдання шкоди, але й визначити її просторові, кількісні та якісні параметри. Застосування комплексного підходу до аналізу екологічних наслідків воєнних конфліктів прямо випливає з мандата UNEP та було додатково підтверджене рішенням Ради керуючих № 22/1 (2003), яким закріплено обов'язок здійснювати відповідні дослідження з використанням науково обґрунтованих і верифікованих методик [7]. Реалізація цього завдання на практиці передбачає проведення спеціалізованих виїзних місій, застосування сучасних інструментів екологічного моніторингу, лабораторне дослідження компонентів довкілля, використання методів просторового аналізу та дистанційного зондування землі, а також виявлення потенційних екологічних і санітарних ризиків, пов'язаних із руйнуванням промислових та інфраструктурних об'єктів.

Участь Програми ООН з довкілля у реагуванні на екологічні наслідки збройних конфліктів отримує додаткове міжнародно-правове обґрунтування через напрацювання Комісії міжнародного права ООН, спрямовані на систематизацію відповідних норм міжнародного права. Завершений у 2022 році Проєкт принципів щодо захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами розглядається в науковій літературі не стільки як кодифікаційний акт у формаль-

ному сенсі, скільки як узагальнена нормативна рамка, що поєднує договірні, звичаєві та доктринальні підходи до правового регулювання екологічних наслідків воєнного насильства [4].

Концептуально документ вибудований навколо ідеї тривалості та неперервності міжнародно-правового захисту довкілля, який не обмежується часовими межами активної фази збройного протистояння. Запропонована Комісією модель охоплює весь конфліктний цикл від доконфліктного періоду до постконфліктної стабілізації, включно з режимом військової окупації, що має вирішальне значення для легітимації екологічних оціночних, відновлювальних і превентивних заходів після завершення воєнних дій. У такому контексті діяльність міжнародних інституцій з оцінювання шкоди довкіллю отримує не лише функціональне, а й чітко окреслене нормативне підґрунтя.

Ключове методологічне значення у системі Проєкту принципів має положення, закріплене у першому принципі, яким встановлюється універсальна застосовність документа до захисту довкілля на всіх стадіях збройного конфлікту — до його виникнення, у процесі ведення бойових дій та після їх припинення. Такий підхід відображає відмову від фрагментарного розуміння екологічної охорони та закладає модель наскрізного правового регулювання, у межах якої екологічні наслідки воєнних дій розглядаються як єдиний безперервний процес, що потребує системного реагування.

Запровадження зазначеної концепції створює правові передумови для ширшого залучення спеціалізованих міжнародних суб'єктів, зокрема Програма ООН з довкілля, до діяльності з фіксації, аналізу та оцінювання екологічної шкоди, спричиненої збройною агресією, навіть за відсутності у таких інституцій прямо визначених компенсаційних повноважень. У цьому сенсі Проєкт принципів виконує функцію нормативної легітимації їх участі у постконфліктних процесах реагування та відновлення.

Подальший розвиток цієї ідеї простежується у другому принципі, який формує підвищений стандарт охорони довкілля в умовах збройних конфліктів шляхом інтеграції

превентивних, відновлювальних і компенсаторних підходів до реагування на екологічну шкоду. Такий підхід ґрунтується на визнанні довкілля самостійною об'єктною цінністю міжнародного права, що потребує автономного режиму захисту, незалежного від традиційних гуманітарних міркувань або виключно майнових інтересів сторін конфлікту.

Ця концепція отримує інституційне наповнення у третьому принципі, яким на держави покладається обов'язок забезпечувати належний рівень екологічної охорони шляхом впровадження законодавчих, адміністративних, судових та інших організаційних заходів протягом усього конфліктного циклу. Водночас документ не обмежується встановленням мінімальних стандартів поведінки, прямо передбачаючи можливість і необхідність застосування додаткових заходів у разі, якщо цього вимагають міжнародно-правові зобов'язання держав. У сукупності це орієнтує держави не на пасивне дотримання формальних вимог, а на активне формування внутрішньої політики у сфері захисту довкілля в умовах збройних конфліктів, що має вирішальне значення для постконфліктного відновлення та обґрунтування механізмів компенсації завданої екологічної шкоди.

Поряд із загальними концептуальними засадами Проєкт принципів містить комплекс положень спеціального характеру, адресованих безпосередньо регулюванню поведінки сторін під час ведення збройних дій, тобто у межах правового режиму *in bello*. У цьому контексті особливе нормативне навантаження несе дванадцятий принцип, яким закріплюється обов'язок сторін конфлікту здійснювати воєнні операції з дотриманням вимог міжнародного гуманітарного права щодо поваги та охорони навколишнього природного середовища.

Зазначене положення виходить за межі загальної декларації, оскільки конкретизує заборону спрямування нападів на природні об'єкти у випадках, коли вони не набувають статусу законної військової цілі. Такий підхід відображає еволюцію міжнародно-правового сприйняття довкілля в умовах збройного конфлікту — від допоміжного елемента

гуманітарного захисту до самостійного цивільного об'єкта, що користується посиленним правовим режимом охорони.

У цьому сенсі Проєкт принципів, розроблений Комісією міжнародного права ООН, закріплює доктринальний зсув у бік цивілістичного розуміння довкілля, за якого екологічні об'єкти визнаються автономною правовою цінністю, а їх захист — самостійним завданням міжнародного гуманітарного права, а не похідною від захисту цивільного населення чи майна [2].

Суттєвою особливістю Проєкту принципів щодо захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами є його відхід від виключно державоцентричної моделі міжнародного права, що традиційно обмежувала сферу відповідальності за порушення екологічних норм рамками міждержавних відносин. У межах принципів 10 і 11 закріплено розширений підхід до суб'єктного складу правовідносин, у межах якого обов'язок дотримання міжнародно-правових стандартів охорони довкілля покладається також на недержавних акторів, зокрема корпоративні структури та організовані збройні формування, діяльність яких має безпосередній вплив на стан навколишнього природного середовища в умовах збройного конфлікту.

Зазначений підхід відображає поступове визнання того, що фактичні учасники воєнних протистоянь і пов'язаних із ними господарських процесів не можуть залишатися поза межами міжнародно-правового регулювання лише з огляду на відсутність у них статусу держави. У цьому зв'язку Проєкт принципів прямо допускає можливість покладення на таких суб'єктів відповідальності за екологічну шкоду, заподіяну внаслідок їхньої діяльності, що має принципове значення для формування комплексної та ефективної моделі відшкодування шкоди довкіллю в умовах збройної агресії [3]. Такий підхід дозволяє подолати вузьке тлумачення міжнародної відповідальності та врахувати реальний розподіл екологічних ризиків у сучасних збройних конфліктах.

Окреме місце у структурі Проєкту принципів посідають положення, присвячені регулюванню постконфліктного етапу, у межах якого центрального значення набуває

належне встановлення масштабів і характеру шкоди, завданої навколишньому природному середовищу внаслідок воєнних дій. У цьому контексті документ покладає на держави та міжнародні організації обов'язок сприяти проведенню всебічної, об'єктивної та науково верифікованої оцінки екологічних наслідків збройної агресії. Зокрема, у тринадцятому принципі закріплено вимогу підтримки процедур оцінювання екологічних втрат і пов'язаних із ними ризиків із використанням науково обґрунтованих методологічних підходів як необхідної передумови для подальшого планування відновлювальних і компенсаційних заходів.

У сукупності зазначені положення, розроблені Комісією міжнародного права ООН, формують перехід від декларативного визнання екологічної шкоди до інституціоналізованого підходу, у межах якого її фіксація, оцінювання та відшкодування розглядаються як взаємопов'язані елементи єдиного постконфліктного правового механізму. Зазначене положення має принципове значення для подальших процесів притягнення до відповідальності та реалізації механізмів репарацій, оскільки саме результати таких оцінок формують належну доказову основу для обґрунтування вимог щодо відшкодування завданих збитків [5]. Водночас воно створює нормативну передумову для залучення спеціалізованих міжнародних інституцій, зокрема Програми Організації Об'єднаних Націй з довкілля, до фіксації, систематизації та аналітичного опрацювання екологічних наслідків збройних конфліктів на постконфліктному етапі.

Окремий акцент у Проєкті принципів зроблено на забороні такої поведінки у ході збройного конфлікту, наслідком якої може стати масштабне, тривале та істотне порушення екологічної рівноваги, а також на регламентації питань управління природними ресурсами в умовах військової окупації. У цьому контексті документ формує підвищений стандарт належної поведінки для суб'єкта, який здійснює фактичний контроль над відповідною територією, покладаючи на нього обов'язок забезпечувати збереження, відновлення та раціональне вико-

ристання природних компонентів незалежно від наявності формального суверенітету.

Такий підхід відображає поступове зближення норм міжнародного гуманітарного та міжнародного екологічного права, оскільки виходить із функціонального розуміння відповідальності за стан довкілля. Відповідно до цієї логіки, обов'язок екологічної охорони виникає не лише з титулу суверенітету, а й із самого факту здійснення владних та адміністративних повноважень над територією. Це свідчить про трансформацію класичної моделі міжнародної відповідальності у напрямі врахування реального контролю як юридично значущого критерію. У контексті збройної агресії російської федерації проти України зазначені положення набувають особливої практичної ваги, оскільки створюють міжнародно-правові підстави для покладення відповідальності за екологічну шкоду, завдану на тимчасово окупованих територіях, на державу-окупанта, виходячи з факту здійснення нею ефективного контролю над відповідними районами.

У цілому Проєкт принципів щодо захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами, розроблений Комісією міжнародного права ООН, посідає системоутворююче місце у формуванні сучасних міжнародно-правових стандартів екологічної охорони в умовах війни. Хоча цей документ не наділений формальною обов'язковою юридичною силою, його значення виходить далеко за межі декларативного рівня. З одного боку, він узагальнює та концептуально впорядковує норми вже сформованого міжнародного звичаєвого права, а з іншого — пропонує прогресивні нормативні орієнтири, спрямовані на подальше посилення гуманітарного та екологічного вимірів сучасного міжнародного правопорядку [1].

У сучасних збройних конфліктах відповідні положення набувають підвищеної прикладної значущості, оскільки формують цілісну нормативно-методологічну основу для ідентифікації та правової кваліфікації екологічної шкоди, спричиненої воєнними діями, а також для подальшого обґрунтування міжнародно-правових вимог щодо її відшкодування. У цьому вимірі Проєкт принципів виконує системоутворюючу функцію,

закладаючи концептуальні передумови для розвитку репараційних механізмів, зокрема у зв'язку зі збройною агресією проти України, де питання фіксації та компенсації шкоди довкіллю набуває самостійного міжнародно-правового значення.

Водночас необхідність належного встановлення й документування екологічних втрат, завданих унаслідок збройних конфліктів, знайшла відображення і в практиці Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Так, у резолюції 47/37 від 1992 року наголошено на визначальній ролі об'єктивної, науково обґрунтованої оцінки екологічної шкоди для процесів післяконфліктного відновлення, що має здійснюватися з використанням міжнародно визнаних методологічних підходів [9]. У цьому нормативному контексті Програма Організації Об'єднаних Націй з довкілля посідає ключове місце в системі Організації Об'єднаних Націй, оскільки саме на неї покладено функції експертного забезпечення процесів документування, аналізу та первинної оцінки екологічної шкоди, необхідної для реалізації міжнародно-правових механізмів відповідальності й компенсації.

Постконфліктні екологічні оцінки відіграють принципову роль у механізмі міжнародно-правової відповідальності за шкоду довкіллю, оскільки саме вони забезпечують перехід від фіксації наслідків війни до їх юридичної інтерпретації. Без належної, науково обґрунтованої оцінки екологічної втрати залишаються лише фактичними обставинами, які не можуть бути повноцінно використані у процедурах встановлення відповідальності чи формування репараційних вимог. Значення методологій, розроблених Програмою Організації Об'єднаних Націй з довкілля, полягає не стільки у самій фіксації шкоди, скільки у створенні універсальної мови доказування, зрозумілої та прийнятної для міжнародних судових інституцій. Завдяки стандартизованим підходам стає можливим встановлення ключових юридично значущих параметрів шкоди: її масштабів, тривалості, просторових меж і, що особливо важливо, причинно-наслідкового зв'язку між конкретними воєнними діями та деградацією довкілля [6].

Окремого значення набуває інституційний вимір таких оцінок. Участь незалежної спеціалізованої міжнародної організації дозволяє відокремити науково-технічний аналіз екологічних наслідків від політичних позицій сторін конфлікту. Це підвищує довіру до результатів оцінювання та сприяє їх сприйняттю як об'єктивного доказового матеріалу в міжнародних правових процесах. Водночас слід наголосити, що самі по собі постконфліктні екологічні оцінки не запускають автоматичного механізму відшкодування шкоди. Їх функція полягає у створенні доказового та аналітичного підґрунтя, без якого реалізація міжнародно-правової відповідальності та компенсації є неможливою, але яке потребує подальшого інституційного й процедурного наповнення.

Висновки

Проведене дослідження свідчить, що діяльність Програми Організації Об'єднаних Націй з довкілля у сфері постконфліктної екологічної оцінки сформувалася як самостійний і концептуально виважений елемент міжнародної інституційної системи реагування на екологічні наслідки збройної агресії. Механізми постконфліктної екологічної оцінки, що застосовуються UNEP, ґрунтуються на міжнародно визнаних наукових методологіях і забезпечують формування об'єктивної, процесуально релевантної доказової бази щодо характеру, масштабів і довготривалих наслідків шкоди довкіллю. Це, у свою чергу, створює необхідні передумови для реалізації процедур міжнародно-правової відповідальності держав, зокрема в частині обґрунтування вимог про репарації та компенсацію екологічних збитків. Водночас значення діяльності UNEP не обмежується виключно фіксацією завданої шкоди. Результати постконфліктних екологічних оцінок відіграють важливу роль у плануванні заходів з екологічної реабілітації постраждалих територій, мінімізації ризиків для здоров'я населення та формуванні довгострокових стратегій відновлення. Запровадження уніфікованих стандартів оцінювання сприяє узгодженості підходів міжнародної спільноти до визначення екологічних наслідків війни та зменшує вплив

політичних чинників на відповідні процеси. Разом із тим встановлено, що, попри високий доказовий і експертний потенціал, діяльність UNEP має обмежений характер з огляду на відсутність у Програмі повноважень щодо безпосереднього забезпечення відшкодування екологічної шкоди. Це підтверджує наявність інституційної прогалини між етапом документування шкоди та стадією її фактичної компенсації, що зумовлює необхідність подальшого розвитку спеціалізованих міжнародних механізмів репарацій за шкоду довкіллю, завдану збройною агресією. У цьому контексті напрацювання UNEP можуть і повинні розглядатися як ключова основа для формування майбутньої системи міжнародного відшкодування екологічної шкоди, спричиненої війною.

Література

1. Ali, B. (2025). *Confronting adverse environmental impacts of war and the need for global legal reform*. Quarterly Journal of Social Sciences, (special issue), Article 358.
2. Bothe, M., Bruch, C., Diamond, J., & Jensen, D. (2010). *International law protecting the environment during armed conflict: Gaps and opportunities*. International Review of the Red Cross, 92(879), 569–592.
3. Bruch, C., Muffett, C., & Nichols, S. S. (2016). *Post-conflict environmental assessment: Lessons from Kosovo, Afghanistan, and Sudan*. United Nations Environment Programme.
4. International Law Commission. (2022). *Draft principles on protection of the environment in relation to armed conflicts*. United Nations. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/8_7_2022.pdf
5. Sjöstedt, B. (2025). *Protecting war's unseen environmental damage: evolving legal landscape of environmental protection in armed conflict*. Nordic Journal of International Law.
6. United Nations Environment Programme. (2001). *UNEP environmental impact assessment training resource manual* (2nd ed.). UNEP. <https://wedocs.unep.org/>
7. United Nations Environment Programme. (2003). *Post-Conflict Assessment, UNEP Governing Council Decision 22/1*. United Nations. <https://wedocs.unep.org/>

8. United Nations General Assembly. (1972). *Institutional and financial arrangements for international environmental cooperation (A/RES/2997 (XXVII))*. United Nations. [https://undocs.org/en/A/RES/2997\(XXVII\)](https://undocs.org/en/A/RES/2997(XXVII))

9. United Nations General Assembly. (1992). *Protection of the environment in times of armed conflict (A/RES/47/37)*. United Nations. <https://undocs.org/en/A/RES/47/37>

THE ROLE OF THE UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR COMPENSATION FOR ENVIRONMENTAL DAMAGE CAUSED BY ARMED AGGRESSION

The article is devoted to a comprehensive analysis of the role of the United Nations Environment Programme (UNEP) within the system of international institutional mechanisms for the assessment, documentation, and compensation of environmental damage caused by armed aggression. It is substantiated that in the context of contemporary armed conflicts environmental damage increasingly assumes a cumulative, long-term, and often transboundary character, which significantly complicates its identification, assessment, and legal qualification. This, in turn, necessitates the development of specialized international legal and institutional mechanisms capable of ensuring an objective determination of the scale of damage and of forming an adequate evidentiary basis for subsequent compensation.

The article examines the legal nature and institutional mandate of UNEP in the field of post-conflict environmental assessment, particularly in the context of its role as a key expert body within the United Nations system. Special attention is paid to the analysis of Post-Conflict Environmental Assessment as a tool for forming internationally legitimate and procedurally relevant evidence for processes of international legal responsibility of states and for substantiating claims for reparations for environmental damage. The significance of UNEP's methodological standards is highlighted with regard to establishing a causal link between military actions and

adverse environmental consequences, as well as to the depoliticization of damage assessment processes.

The normative framework of UNEP's activities is analyzed, in particular the provisions of the Draft Principles of the United Nations International Law Commission on the protection of the environment in relation to armed conflicts and the relevant resolutions of the United Nations General Assembly. The article concludes that there exists an institutional gap between the stage of documenting environmental damage and the stage of its actual

compensation, which necessitates the further development of specialized international reparation mechanisms for environmental damage caused by armed aggression, taking into account UNEP's practical experience and expert capacity.

Keywords: armed aggression; environmental damage; United Nations Environment Programme (UNEP); post-conflict environmental assessment; international legal responsibility; reparations; compensation for environmental damage caused by armed aggression.